

Sommerfuglbarna

Om utfordringer og muligheter blant krysskulturelle unge

Kandidatnummer: 513

Eksamenskode: SOS3900

Bachelor i sosialt arbeid 3. Studieår

Høgskolen i Oslo og Akershus

Fakultet for samfunnsfag. Sosialt arbeid

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNING	2
1.1 OPPGAVENS TEMA OG PROBLEMSTILLING	2
1.2 AVGRENSNING	2
1.3 SOSIALT ARBEID	3
1.4 BEGREPSAVKLARING	3
1.5 MIN FORFORSTÅELSE.....	4
1.6 METODE.....	5
1.7 KILDEKRITIKK	6
1.8 OPPGAVENS VIDERE OPPBYGGING.....	7
KAPITTEL 2: TEORETISKE INNFALLSVINKLER PÅ KRYSSKULTURELLE UNGE.....	7
2.1 KULTUR-BEGREPET	7
2.2 HVEM ER KRYSSKULTURELLE UNGE?.....	8
2.3 TKB-MODELLEN	8
2.4 «HVITHET» OG «WHITE PRIVELEGE»	10
2.5 ATTRIBUSJON.....	11
2.6 INNGRUPPER OG UTGRUPPER	12
2.7 OPPLEVELSE AV SAMMENHENG.....	14
KAPITTEL 3: FRA PROBLEM TIL RESSURS	14
3.1 RESSURSER HOS KRYSSKULTURELLE UNGE.....	14
3.2 POSITIV UNGDOMSUTVIKLING	16
3.3 EMPOWERMENT	17
KAPITTEL 4: DRØFTING	18
4.1 UTFORDRINGER	18
4.1.1 Å få venner som forstår	18
4.1.2 Uvitenhet om norsk kultur som «alle andre» kjenner.....	19
4.1.3 Ulike lojaliteter.....	20
4.1.4 Rotløshet og tilhørighetsparadokset.....	21
4.1.5 Utenforskap og annerledeshet.....	21
4.2 HVORDAN IVARETA ET RESSURSPERSPEKTIV?	23
4.2.1 Anerkjennelse, forståelse og nysgjerrighet.....	23
4.2.2 Å selv få definere hvem de er og hvor de tilhører	24
4.2.3 Rom til å sette ord på utfordringer.....	25
4.2.4 Samarbeid med foreldre	25
KAPITTEL 5: AVSLUTNING.....	26
LITTERATURLISTE.....	28

Kapittel 1: Innledning

«Det er sånn deres kultur er», er et utsagn flere krysskulturelle trolig kan kjenne seg igjen i. Kultur, spesielt med bakgrunn i land, brukes ofte til å forklare problemer knyttet til minoriteten. Det negative blir gjerne knyttet til «de andre», mens det positive omtales som «eget». Lill Salole (2013) ønsker å snu denne tankegangen, og bruker begrepet «sommerfuglbarna» om denne gruppen ungdom. Jeg synes begrepet underbygger tankegangen om at dette er ungdommer med mange ressurser, som har behov for anerkjennelse og forståelse for at de skal kunne utvikle seg fra å være larver til og bli sommerfugler. Med bakgrunn i dette har jeg valgt å kalle oppgaven min for «sommerfuglbarna».

1.1 Oppgavens tema og problemstilling

Tema for denne bacheloroppgaven er et ressursperspektiv på krysskulturelle unge. Bakgrunnen for dette temaet er først og fremst at dette er et interessefelt, men også nysgjerrighet og et ønske om å lære mer har vært min motivasjon. Jeg kom i kontakt med denne målgruppen i løpet av min praksisperiode på NAV. Her fikk jeg et inntrykk av at valgt gruppe ofte ble sett på som en belastning og at hovedfokuset i mange situasjoner ble knyttet til hindringer og utfordringer. Dette var noe jeg ikke bare la merke til i forhold til denne gruppen, men også generelt. Dermed ble jeg nysgjerrig på det å arbeide utfra et ressursperspektiv. Gjennom utdanningen har viktigheten av å tenke ressurser fremfor hindringer vært sentralt, men jeg opplevde at dette ikke i like stor grad viste seg i praksis.

En kombinasjon av dette og interesse for gruppen førte til at jeg formulerte følgende problemstilling:

Hvilke utfordringer møter krysskulturelle unge i sitt hverdagsliv, og hvordan kan man ivareta et ressursperspektiv i arbeid med denne gruppen?

1.2 Avgrensning

Krysskulturelle unge er en stor gruppe mennesker, men i og med at dette er en relativt kort oppgave ønsker jeg å begrense meg til unge på ungdom- eller videregående skole. Dette er en periode der ungdom generelt oppfattes som vanskelige og problematiske. Videre i oppgaven vil dette være et viktig perspektiv da utfordringene og problemfokuset nødvendigvis ikke henger sammen med den krysskulturelle identiteten. I tillegg velger jeg bevisst å ikke konkretisere i forhold til kjønn, selv om det sannsynligvis vil være noen betydelige forskjeller mellom kjønnene. Når det gjelder utfordringer har jeg begrenset meg kun til utfordringer i

hverdagsliv. På den ene siden kan dette omfatte svært mye da hverdagsliv kan handle om aktivitet på flere ulike arenaer deriblant skole, idrett og fritid. Likevel har jeg valgt dette da jeg tenker at hverdagsliv er noe allment og kan bidra til et nyansert bilde av problemstillingen.

1.3 Sosialt arbeid

I og med at jeg har valgt et tema som er tverrfaglig ønsker jeg kort å redegjøre for dets sosialfaglige relevans. Sosialt arbeid er et fagområde som betegnes ut ifra dets hensikt, som er å bistå mennesker til å løse sine sosiale problemer. Ofte blir sosialt arbeid forstått med bakgrunn i hjelper-og klientrelasjonen og solidaritet med både svake og utsatte grupper i samfunnet. I min oppgave derimot tar jeg avstand fra den forståelsen, og heller vektlegger sosialt arbeid som arbeid for sosial endring og myndiggjøring samt å fremme ressurser og likeverd (Levin, Irene 2004, 10). Dette fordi jeg ikke oppfatter denne gruppen som en utsatt gruppe, men er heller av den oppfatning at kunnskap denne oppgaven understreker kan ha en forebyggende effekt.

Nærmere beskrevet anser jeg nettopp denne kunnskapen som relevant for utøvelse av sosialt arbeid, fordi krysskulturelle barn og unge er en voksende del av befolkningen (Statistisk sentralbyrå 2017). Det er for tiden økende antall ungdom, som henvender seg til NAV, og det er også et økende antall blant disse som er krysskulturelle (NAV 2015). Jeg kan ikke med sikkerhet si at det å være krysskulturell er en risikofaktor i seg selv, men jeg tror at økt kunnskap kan ha en forebyggende effekt. Mer spesifikt kan det eksempelvis være relevant for sosionom i skolen, fordi det er en arena for kontakt med gruppen. Grunnen til at det er relevant for nettopp sosialt arbeid er fordi det handler om å se helhetsperspektivet. Man må se hvordan de ulike faktorene påvirker hverandre, og hvordan man ut ifra dette kan jobbe ressursfokuset.

1.4 Begrepsavklaring

I dette delkapittelet skal jeg kort redegjøre for de viktigste begrepene i problemstillingen da en fellesforståelse av begrepene vil være vesentlig i forhold til forståelse av teorien og drøftingen. Andre begreper, som ikke er en del av problemstillingen, vil bli definert underveis.

Krysskulturelle unge: I denne oppgaven kommer jeg til å ta utgangspunkt i Lill Saloles definisjon av begrepet: «Barn som har levd eller lever med regelmessig påvirkning fra to eller flere kulturer i en betydelig del av barndommen» (Salole, Lill 2013, 29). Jeg har valgt dette begrepet fremfor andre begreper som «minoriteter», «innvandrere» osv. da jeg opplever at de

begrepene i større grad er negativt ladet. Samtidig omfatter begrepet krysskulturell en større gruppe enn det innvandrere eksempelvis gjør. Det å være krysskulturell handler ikke bare om å ha foreldre fra to ulike land, men inkluderer i tillegg også mennesker med tilhørighet i ulike subkulturer, barn av misjonærer og flyktninger (Salole 2013, 30). En ytterligere forklaring og drøftelse av begrepet vil bli gjort i oppgavens hoveddel.

Hverdagsliv: Dette er et begrep som kan tolkes svært ulikt da individet har ulike liv og dermed ulike hverdagsliv. I denne oppgaven legger jeg til grunn sentrale aktiviteter på arenaer som skole, fritidsaktiviteter samt viktige relasjoner som familie og venner (Gullestad, Marianne 1989, 18). Bakgrunn for dette valget er at jeg tenker at dette er arenaer og relasjoner som har vesentlig betydning i enkeltindividets hverdagsliv, og dermed også for krysskulturelle unge.

Ressursperspektiv: dette perspektivet er et av grunnsteinene i denne oppgaven, og det er dermed viktig med en felles forståelse av begrepet. For meg handler et ressursperspektiv om å kunne vektlegge ressurser ved å fokusere på styrker, muligheter og mestring (Yanca, Stephen J. og Johnson, Louice C. 2009, 8-9). I denne sammenheng i forhold til møte med krysskulturelle unge.

1.5 Min forforståelse

Først og fremst bærer min forforståelse preg av at jeg tenker at det er mye negativ fokus, fordommer og stereotyper knyttet til det å være krysskulturell. Målgruppen blir gjerne sett gjennom et problemfokuset perspektiv. Eksempelvis at stikkord som «vold» og «kriminalitet» stadig assosieres med det å ha en krysskulturell identitet. Spesielt gjelder dette i forhold til fremstilling av målgruppen i media. Dette blir spesielt tydeliggjort ved at media stadig bruker begreper som «utenlandsk opprinnelse», «pakistansk opprinnelse» eller «innvandrere» når det gjelder saker av det negative slaget. Derimot foretrekkes «norsk» i det som kan betegnes som positive saker. Dette opplever jeg som svært uheldig da det bidrar til at denne målgruppen ofte blir generalisert, det som kanskje gjelder et fåtall i virkeligheten gjelder i offentligheten «alle».

Min forforståelse baserer seg også på egenopplevde og personlige erfaringer. Min skolegang og deltakelse i arbeidslivet har til en viss grad vært preget av min etniske bakgrunn. Allerede fra barneskolen fikk jeg tilbudt ekstra hjelp i norsk. Dette til tross for at jeg behersket norsk meget godt. Dette var et tilbud til alle med en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Jeg ble ikke vurdert annerledes bare utseendemessig, men mine ferdigheter ble også vurdert annerledes.

Jevnlig fikk jeg også denne påminnelsen om annerledeshet da jeg opplevde ekstra oppmerksomhet fra lærerne når temaer som tvang og vold dukket opp. Med bakgrunn i dette har jeg en oppfatning av at dette er en gruppe som i mange situasjoner blir sett på som ofre, og som «de andre». Dette resulterte i at jeg i stor grad kun sosialiserte meg med andre med lik etnisk bakgrunn. Noe som til tross, for opplevelse av tilhørighet og aksept, førte til utenforskap og opplevelse av diskriminering. Mye av motivasjonen og inspirasjonen til å skrive denne bachelor oppgaven ligger nettopp i disse erfaringene.

Overnevnte erfaring og et bredt utvalg litteratur underbygger til dels det at de profesjonelle, deriblant lærere og rådgivere ved skolen, benytter seg av en problembasert tilnærming til krysskulturelle unge. I mange tilfeller er det muligens noe som er ubevisst og påvirket av diskurser i samfunnet. Eksempelvis fremstillinger i media og litteratur. Jeg tror i midlertidig ikke at det kun er negativ fokus på denne gruppen, men har likevel en oppfatning om at det negative har en tendens til å overskygge det positive som omtales. Ungdom blir generelt sett oppfattet som problemskapende og vanskelige, og det blir derfor på mange måter naturlig å ha en tilnærming som går ut på å identifisere problemer og finne løsninger deretter. Det er kanskje utfordrende og mer tidskrevende å ivareta et ressursperspektiv da det kan kreve grundigere kartlegging, kreativitet og andre trolig lite brukte metoder. Sosionomstudiet vektlegger evnen til å kunne oppdage ressurser fremfor hindringer, men dette kan være noe utfordrende i arbeidslivet grunnet arbeidspress og organisatoriske forhold. Deriblant at «nye» arbeidsmetoder ikke alltid tas godt imot da godt etablerte organisasjoner gjerne benytter seg av «sånn gjør vi det her» som en gyldig begrunnelse for kritikkverdige metoder.

Min for forståelse består altså både av erfaringer, utsagn i media og hovedtrekk i litteratur på dette temaet. Videre i oppgaven blir det viktig å legge fra meg denne forståelsen, slik at oppgaven ikke blir ensidig, men heller belyser ulike perspektiver.

1.6 Metode

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for metoden jeg har brukt for å belyse min problemstilling. Denne bacheloroppgaven er en litteraturstudie, og bygger dermed på en kvalitativ metode. «De kvalitative metodene tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle.» (Dalland, Olav 2012, 112).

Jeg startet litteratursøket på «oria», som er høgskolens søkemotor. Jeg la tidlig i prosessen merke til at det var begrenset med litteratur på norsk som omhandlet tematikken i min problemstilling. Søkeordene jeg hadde brukt var primært «krysskulturelle» og «ressurser».

Utfordringer med å finne noe relevant litteratur førte til at jeg laget en oversikt over alternative søkeord (Bårnes, Vibeke og Løkse, Mariann 2011, 32-33). Jeg byttet ut krysskulturelle med «minoriteter», «innvandrere», «bindestrektbarn» og «tredje-kulturs barn». Videre brukte jeg også alternative ord til ressursperspektiv deriblant «mestring», «styrker», «muligheter» og «positiv ungdomsutvikling». Dette førte til at jeg fant noe mer litteratur, men jeg synes likevel ikke at dette var tilstrekkelig for å kunne svare på problemstillingen. Neste skritt i prosessen ble derfor å lete etter litteratur ved hjelp av litteraturlister i fagbøker og tidligere master- og bacheloroppgaver. Et av bøkene jeg brukte i stor grad var *Krysskulturelle barn og unge* av Lill Salole. Ved hjelp av denne klarte jeg å finne frem til flere fagrapporter og noe relevant norsk litteratur. Jeg har i hovedsak prøvd å forholde meg til primærkilder, for å unngå andres tolkninger av litteratur, men har likevel noen steder tatt i bruk sekundærkilder. Dette handler om at det er svært begrenset litteratur som omhandler min problemstilling.

Videre brukte jeg engelske søkeord og gjorde et forsøk på å finne frem til engelsk litteratur, spesielt i forhold til ressursperspektivet. Dette har vært vesentlig for min oppgave da andre land som Storbritannia og USA har mer forskning på dette området med bakgrunn i at dette er et noe eldre «fenomen» i disse landene. Søkeord som ble brukt var «youth development», «diversity» og «positive youth development». I tillegg brukte jeg også ord som «cross cultural» og «minority».

Jeg deltok også på et seminar om krysskulturelle barn og unge i regi av Voksne for barn, som er en kunnskapsorganisasjon. Organisasjonen jobber med å sette fokus på barn og unges oppvekstvilkår og psykisk helse¹. Gjennom deltakelse på seminaret tilegnet jeg meg nye kunnskaper om det å være krysskulturelle unge samtidig som jeg også fikk tips til litteratur og annen materiale. Deriblant ble *Hvor er hjemme?: Med røtter i flere kulturer* av David C. Pollock utpekt som en viktig bok på dette fagområdet. Videre i oppgaven vil denne boken sammen med *Krysskulturelle barn og unge* av Lill Salole bli brukt som hovedkilder.

1.7 Kildekritikk

En vesentlig del av litteratursøk omhandler kildekritikk. Det innebærer å kunne være kritisk og vurdere kildenes troverdighet (Dalland 2012, 72). Tidligere pensumbøker, fagbøker og fagartikler har derfor blitt foretrukket fremfor genrelle artikler skrevet av ukjente forfattere. Dette er sikre kilder da de allerede har gått gjennom flere ledd før publisering (Bårnes og Løkse 2011, 38). Til tross for dette bør man likevel stille seg noe kritisk til bøker. Dette da

---

¹ http://vfb.no/no/om_oss/ (09.05.2017)

bøker kan være utdaterte og dermed muligens ikke like relevante i dagens samfunn. Derfor har jeg i tillegg til fagbøker brukt artikler. I forhold til dette har det vært viktig å være kritisk til hvor jeg har funnet artiklene og hvem som er forfattere. For å sikre god kildekritikk har jeg spesielt vurdert kildene mine ut ifra følgende kriterier: relevans, oppdatering og objektivitet (Bårnes og Løkse 2011, 39-41).

Videre har jeg vært nødt til å utøve kildekritikk i forhold til bruk av engelsk litteratur. Først og fremst handler det om å være bevisst at den engelske litteraturen er skrevet på bakgrunn i andre forhold og omgivelser enn Norge. Dermed er det ikke sikkert at det som blir beskrevet i utenlandsk litteratur er direkte overførbart eller gjeldende i Norge. I tillegg handler det også om forståelse av språket deriblant kan oversettelse føre til misforståelser og feiltolkninger.

1.8 Oppgavens videre oppbygging

Før jeg går i gang med teorikapittelet, vil jeg kort redegjøre for oppgavens videre oppbygging. For å gjøre det oversiktlig har jeg valgt å presentere teorien i to kapitler. I kapittel 2 skal det redegjøres for begreper som kultur, krysskulturell og tredjekultursbarn samt utvlagt teori som attribusjon, hvithet og «white privelege», inn-og ut grupper og opplevelse av sammenheng. Deretter kommer kapittel 3 med fokus på teorier som har ressursperspektivet som sitt hovedanliggende deriblant skal ressurser hos krysskulturelle unge, positiv ungdomsutvikling og empowerment legges frem. I kapittel 4 skal jeg med utgangspunkt i teorien drøfte problemstillingen min. Til slutt kommer kapittel 5 der jeg trekker frem hovedpoenger i oppgaven og kommer med noen avsluttende refleksjoner.

Kapittel 2: Teoretiske innfallsvinkler på krysskulturelle unge

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for utvalgt teori knyttet til problemstillingen. Jeg skal først gi et nærmere innblikk i sentrale begreper for deretter å legge frem teorier og fenomener som kan brukes til å forstå problemstillingen.

2.1 Kultur-begrepet

Kultur er et begrep som brukes i økende grad både i dagligdagse samtaler, aviser, tv og radio, men også i faglitteratur. Dette til tross for at det er et begrep som er utfordrende å definere, og kan tolkes ulikt. Bakgrunnen for dette er at kultur kan knyttes til ulike fenomener, som idrett, musikk, litteratur og kunst. I denne sammenhengen kan begrepet i midlertidig forstås som alt det individet har lært som en konsekvens av at vedkommende er et medlem av et samfunn (Eriksen, Thomas Hylland og Sajjad, Torunn Arntsen 2006, 40). Et viktig poeng i denne diskusjonen er at når det er snakk om «fremmede kulturer» blir begrepet definert som

samfunn, mens når temaer som kvinnekultur og bedriftskultur dukker opp legges andre definisjoner til grunn. Dette kan være uheldig av flere årsaker deriblant fordi diskusjoner om kultur kan bli knyttet til innvandring og integrering, noe som er med på å fremheve kulturforskjeller (Engebrigtsen, Ada Ingrid og Fuglerud, Øivind 2009, 37). En konsekvens av dette kan være kommunikasjonsproblemer, misforståelser og konflikter. Det betyr i midlertidig ikke likevel at likhet skal være et mål for å unngå overnevnte utfordringer. Derimot kan forståelse være et viktig redskap i denne sammenhengen og være en kilde til å kunne ivareta et ressursperspektiv i arbeid med krysskulturelle unge (Engebrigtsen og Fuglerud 2009, 46).

2.2 Hvem er krysskulturelle unge?

Videre i teoridelen ønsker jeg å gå i dybden på hva begrepet krysskulturelle unge innebærer. For å gjøre dette kommer jeg til å redegjøre for TKB-modellen. TKB er en forkortelse for tredjekultursbarn, og er en gruppe barn og unge som regnes med i definisjonen av krysskulturelle unge. Tredjekultursbarn er likevel en mer begrenset gruppe enn det krysskulturelle unge omfatter. TKB defineres som barn av misjonærer, ansatte i Forsvaret, diplomater, bistandsarbeidere, medie- og forretningsfolk. Dermed er hovedforskjellen mellom begrepene at TKB barn er en del av flere kulturer grunnet foreldrenes jobb- og karrierevalg (Salole 2013, 39). Til tross for dette velger jeg her å legge vekt på TKB-teorien fordi den omhandler utfordringer og ressurser i tråd med det å vokse opp med og veksle mellom ulike kulturer, noe som også vil være sentrale temaer i andre krysskulturelle barns liv (Salole 2013, 48). Videre er også bakgrunn for dette valget at det i liten grad finnes teorier som kun tar for seg krysskulturelle unge.

2.3 TKB-modellen

På 60-tallet presenterte samfunnsviterne Dr. Ruth H. Useem og Dr. John H. Useem for første gang TKB-teorien. Denne teorien tar utgangspunkt i deres observasjoner gjennom en reise til India der de i hovedsak skulle observere barn av amerikanere. Under denne reisen blir ekteparet oppmerksom på alle utlendingene i India, som med sine ulike utgangspunkter, likevel var knyttet til hverandre (Pollock og Van Reken 2003, 29). For å kunne beskrive dette støtter de seg til to sentrale begreper: *førstekultur* og *andrekultur*. *Førstekultur* ble definert som hjemkulturen til de voksne, mens *andrekultur* blir forklart som vertskulturen der familien bor (Pollock og Van Reken 2003, 29). En kombinasjon av disse resulterer i en såkalt *mellomkultur* eller *tredjekultur* blant den gjeldende gruppen, dermed ble barn og unge som

vokser opp i denne kulturen kalt for tredjekulturs barn (opprinnelig begrep Third Culture Kids).

I sammenheng med dette tas det opp to viktige erfaringer som har en betydelig påvirkning på TKBenes liv. Det første omhandler det faktum at de vokser opp i en flerkulturell verden (Pollock og Van Reken 2003, 30). I stedet for å kunne føle tilhørighet til én kultur opplever man tilknytning til flere kulturer. Det er ikke et bestemt sted som er ”hjemme” fordi man ofte veksler mellom to ulike verdener, som eksempelvis kan være hjem- og vertskulturen. I tillegg til dette er det også viktig å belyse at det ikke bare handler om å være en del av to kulturer, men at det er mer komplisert og omfattende enn det. I dagligtalen er det en tendens til å bruke en forenkling av begrepet, men det er i denne sammenhengen avgjørende å være bevisst betydningen av mangfoldet i foreldrenes kultur på den ene siden og vertskulturen på den andre siden. Dette kommer tydelig frem i land som India, da det er et stort mangfold av kulturer innenfor samme landegrense (Pollock og Van Reken 2003, 31). En annen fallgrube i arbeid med krysskulturelle unge, er ubevissthet knyttet til at det kan handle om svært ulike opprinnelsesland.

Tilbake til de gjennomgående erfaringene, kan en annen erfaring være oppvekst i en mobil verden. Personer rundt, de selv og/eller de fysiske omgivelsene rundt endres stadig. Dette kan blant annet skyldes reisevirksomhet knyttet til foreldrene eller til den enkelte. I denne sammenhengen blir det viktig å understreke at det kan være vesentlige forskjeller når det gjelder krysskulturelle unge. Det kan dreie seg om at krysskulturelle unge trolig ikke vil flytte like mye, men heller blir boende i eksempelvis Norge. Dette i motsetning til TKB-ungdommer som ofte beskrives som verdensborgere, og trives gjerne i globale land. I tillegg ønsker jeg å belyse at TKB-barn, som oftest, oppholder seg i grupper med samme bakgrunn. Eksempelvis at disse barna ofte går på egne skoler.

Videre er det en tredje fakta, som ikke knyttes direkte til dette, men likevel er et viktig fellestrekk blant barn og unge som vokser opp i en tredjekultur; *de skiller seg ut*. Først og fremst da de gjerne ser fysisk annerledes ut, som for eksempel annen hudfarge, andre ansiktstrekk og klær. I tillegg vil de fleste også trolig ha en annen virkelighetsforståelse enn andre jevnaldrende primært på grunn av de overnevnte erfaringene (Pollock og Van Reken 2003, 30). I mange dagligdagse situasjoner, som skole og jobb, blir nettopp denne annerledesheten fremhevet og danner grunnlag for et perspektiv preget av problemer fremfor ressurser.

2.4 «Hvithet» og «white privelege»

I sammenheng med krysskulturelle unge og deres utfordringer anser jeg begrepene hvithet og «white privelege» som betydningsfulle. Med begrepet hvithet referer jeg, i denne sammenheng, ikke primært til hudfargen, men heller identitet og mentalitet. Med identitet menes individets opplevelse av å være seg selv, til tross for utvikling og endring i livssituasjonen (Oltedal, Siv 2013,105) Fenomenet hvithet utgjør en sosial konstruksjon som assosieres med status og makt, som gjerne omtales som «white privileges». Jeg ønsker å vektlegge dette fordi det synliggjør definisjonsmakten til majoriteten i et samfunn da det fremhever makt og avmakt, diskriminering og rasisme i lys av strukturelle og systematiske aspekter (Gullestad, Marianne 2002, 42). Ved å vektlegge dette kommer det normative frem, og det settes ord på det som ofte kan tas for gitt. En tendens i samfunnet, spesielt i Norge, er at det stadig tillegges fokus knyttet til farget hud og kultur, mens utfordringer knyttet til majoritetskultur- og majoritetstema sjeldent blir satt på dagsordenen (Gullestad 2002, 43). Det er nettopp dette det refereres til når det snakkes om hvithetsprivilegier, som per definisjon handler om fordeler knyttet til det å være majoritetsetnisk, i denne sammenheng gjelder dette skandinaviske land. Det kan deriblant dreie seg om at man ikke trenger å forholde seg til hudfarge som en vesentlig del av sin identitet, at atferd ikke knyttes til kultur og rase og at det er en selvfølge at mennesker med samme hudfarge og kultur preger aviser og tv (McIntosh, Peggy 1988, 3-5).

Dette kommer blant annet tydelig frem når man diskuterer hvordan man forholder seg til oppdragervold. Det er eksempelvis større fokus på vold i minoritetsfamilier enn det det er i majoritetsfamilier til tross for at det ikke er mindre utbredt hos majoriteten (Mossige, Svein og Stefansen, Kari 2007, 61). Slik kunnskap er viktig for kunne skape bevissthet og for å kunne hindre reproduksjon. Spesielt vil dette gjelde yrkesgrupper som barnevernspedagoger, sosionomer og lærere da dette er profesjoner som daglig vil være i kontakt med barn og unge, og dermed være de som reproducerer en slik ubevisst tankegang. Videre hevdes det at fokus på likhet fører til ubevissthet knyttet til forskjeller på skolen (Engebrigtsen og Fuglerud 2009, 92). På denne måten blir ikke de forskjellene som er viktige for ungdommen diskutert, og mangel på anerkjennelse fremkommer. På arenaer der dette ikke anerkjennes og annerledeshet heller blir fremhevet kan det oppstå utfordringer i forhold til utvikling av egen identitet. I tillegg kan man ved å ignorere slike behov, som for eksempel anerkjennelse, bidra til å styrke forskjeller og motsetninger (Engebrigtsen og Fuglerud 2009, 93).

Velferdsstaten, både som en sosial og politisk konstruksjon, stiller krav til sine borgere ut ifra en kulturell ramme der et nasjonalt «vi» er vesentlig. Dette er verdier som representerer et homogent samfunn der en enhetskultur står sterkt. I et slikt tilfelle blir fremmede kulturer sett på som et problem. I et samfunn hvor likhetsidealet står sentralt, kan det oppstå utfordringer i forhold til unngåelse og utenforskap (Rugkåsa, Marianne 2012, 51-52). Dette da det kan forekomme grenser for hvem som kan høre til og ikke, og det å være lik majoriteten blir i stor grad et krav for å kunne bli behandlet likeverdig (Gullestad 1989, 116). I sammenheng med «white privileges» kan et slik likhetsideal, forvaltet av det offentlige, føre til legitimering av makt. Dette vil resultere i tydeligere skille mellom majoriteten og minoriteten (Gullestad 1989, 117-118).

Dette kan sees på som «white privileges» i det moderne Norge, og er relevant for å kunne forstå den subjektive erfaringen til krysskulturelle unge som medlemmer i storsamfunnet samt relevant for å kunne sette søkelys på usynlige maktrelasjoner. For å kunne forstå dette ytterligere tas begrepet interseksjonalitet i bruk. Interseksjonalitet handler om hvordan sosiale kategorier som etnisitet og sosial klasse skapes og påvirker hverandre, og hvordan ulikhet skapes i denne prosessen. Begrepet har grobunn i feminismen, men kan også tas i bruk på andre områder deriblant til å studere diskriminering (Gressgård, Randi 2013, 64; Oltedal 2013, 103). I slik forskning legges det vekt på annerledeshet, og i forhold til sosialt arbeid er det relevant fordi det omhandler normalitet og avvik. Et eksempel på dette kan være en krysskulturell jente som bruker hijab. For vedkommende kan opplevelse av annerledeshet bli fremtredende, da det kan være fordommer knyttet til å være krysskulturell og muslim. På denne måten kommer interseksjonalitet til uttrykk ved at etnisitet og religion vil kunne påvirke levekår. For å hindre at slike opplevelser blir utbredt poengterer Dorthe Staunæs (2004, 65) at majoriteten må ha en inkluderende funksjon ved å også sette søkelys på forskning om majoriteten. På denne måten vil også såkalte «white privileges» få mindre rom i samfunnet. Kunnskap om dette er betydningsfullt i forhold til problemstillingen da vi ved å sette fokus på hvordan kjønn, klasse og rase virker sammen kan ivareta et ressursperspektiv (Orupabo, Julia 2014, 332).

2.5 Attribusjon

Å tilskrive «de andre» ferdigheter, feil og egenskaper knyttes til fagbegrepet attribusjon. Det handler om at mennesker som sosiale vesener er fortolkningsvesener, som tillegger andre mennesker egenskaper for å kunne sette omgivelsene i en meningsfull sammenheng (Ekeland, Tor-Johan 2010, 224). Attribusjon beskriver menneskets behov for å gi spontane

årsaksforklaringer til dagligdagse opplevelser. Attribuering kan skje med bakgrunn i enten ytre eller indre forhold. Ytre forhold kan handle om at det som skjer skyldes «noen andre», som for eksempel at en student forklarer dårlig resultat på eksamen med at sensor var for streng. Indre forhold derimot dreier seg om at man årsaksforklarer med utgangspunkt i egen atferd eller egenskaper. I forhold til tidligere nevnt eksempel kan det være at vedkommende forklarer eksamensresultatet med mangel på intelligens (Bjerke, Tore og Svebak, Sven 1997, 318). Meg bakgrunn i at vi opplever at vår atferd motiveres av noe ønsker vi også å finne ut av årsaker til andres atferd. Jeg ønsker videre å skille mellom positiv og negativ attribuering. Positiv attribuering referer til situasjoner der positive utfall blir knyttet til individets atferd og egenskaper, mens negativ attribuering vil si at negative egenskaper blir betydelige for å forklare en situasjon (Crocker, Jennifer og Major, Brenda 1989, 613) .

Dersom individet på dagligbasis blir utsatt for negativ attribuering knyttet til sin identitet, kan det føre til oversensitivitet i forhold til andres atferd. På engelsk blir dette omtalt som «attributional ambiguity». Er sete ved siden av på bussen ledig fordi ingen vil sitte der? Fikk man jobben på grunn av egne kvalifikasjoner eller handler det om politiske retningslinjer? (Chrysochoou, Xenia 2004 , 21). Om slike spørsmål får stor plass i den enkeltes hverdag vil det kunne danne grobunn for utfordringer og redsel i forhold til avvisning (Crocker og Major 1989, 612-613).

2.6 Inngrupper og utgrupper

Det ligger i menneskets natur å assosiere feil og mangler ved «de andre» og ting av positiv karakter til «oss selv». På denne måten dannes en kultur preget av begrepene «vi» og «de», og det blir dermed aktuelt og diskutere fenomener som inn-og utgrupper. Inngrupper vil i denne sammenhengen si det miljøet man selv er en del av, mens begrepet utgrupper refererer til tankesett som man opplever som fremmede (Salole 2013, 70). Dersom det blir et tydelig skille mellom disse såkalte inn-og utgruppene kan det føre til økt sjanse for diskriminering og rasisme. Spesielt blir dette fremtredende i enkelte situasjoner, som for eksempel etter terrorangrepet i USA den 11. September 2001. I slike tilfeller dukker det opp et behov hos individet for å tilskrive noen skylden for det elendige som skjer, og utgrupper blir fort syndebukker. Det er viktig med kunnskap om en slik gruppetenkning da det handler om tilhørighet og identitet, og kan være grobunn til flere utfordringer for de krysskulturelle unge. På den ene siden opplever de seg muligens som en del av «vi», men blir avvist av gruppen. På den andre siden kan det også være at man blir tvunget til å tilhøre et «vi», som man ikke føler tilknytning til (Salole 2013, 71).

Det faktum at man, som krysskulturell ungdom, ikke får innpass i en bestemt kultur resulterer i en jevn påvirkning fra flere kulturer. Med bakgrunn i dette vil de fleste kunne tilhøre ikke bare en, men flere inn-og utgrupper. Til tross for at dette vil de trolig ikke kunne identifisere seg og oppleve den tilhørigheten som de er på søken etter. Årsaken til dette kan ligge i at krysskulturelle unge vil ha en annen virkelighetsforståelse enn andre barn da de har blitt utsatt for andre omgivelser, holdninger og verdier. Dermed har de en oppvekst preget av flere perspektiver og innflytelser enn de som kun blir utsatt for en kultur. På denne måten kan de eksponeres for ulike ekskluderingsmekanismer, og dette kan medføre at det å veksle mellom å være innenfor og utenfor blir en viktig del av livet (Salole 2013, 73).

En annen konsekvens av det å ha innpass i to kulturer, vil være at dersom man tar del i en kultur kan man føle seg utstøtt fra den andre kulturen og omvendt. Kjell Østbi² illustrer dette med to klumper leire; en gul og en blå. Hver av fargene representerer en kultur. Ved å sette disse leirklumpene sammen dannes en krysskultur. Poenget med denne illustrasjonen er at uansett hvor mye man prøver å skille disse kulturene fra hverandre, vil det alltid være litt gult på den blå og omvendt. Den lille gule flekken oppleves muligens ikke så vesentlig av individet selv, men kan være av stor betydning for den kulturen man ønsker å bli en del av. Virkeligheten blir dermed at man som krysskulturell verken kan være blå eller gul, fordi man representerer en grønn farge. I overført betydning handler dette nettopp om at disse ungdommene ikke opplever tilhørighet i noen av kulturene, da man i begge kulturer blir stemplet som annerledes: «I Pakistan er jeg norsk og i Norge er jeg pakistansk».

Dette leder til et annet begrep jeg ønsker å introdusere: identitet. Det at ungdommene ikke får mulighet til å kalle et sted for hjemme, vil påvirke opplevelse av egen identitet. Videre kan også denne gruppen ungdommer oppleve kompleksitet i forhold til at foreldrene ønsker at ungdommene skal leve i forhold til deres kultur opprinnelsesland. Dette i motsetning til forventninger fra kamerater og generelt sett samfunnet rundt. I sammenheng med dette introduserer psykolog Kirsti Jareg (2009) fenomenet «to masker». Fenomenet referer til utfordringen med det å ha dels motstridende forventninger. I en slik situasjon kan for mange løsningen bli at man bærer to masker; en hjemme og en ute. I en rapport fra nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse vises det til følgende sitat: «Det er vanskelig å bo her og holde på egen kultur. Og hvis vi er som hjemme når vi er ute, blir man ikke integrert. Jeg kan

---

² Illustrert på dialogkonferanse om «Tilhørighet og identitet hos krysskulturelle barn» den 23.03.2017 i regi av Voksne for Barn

liksom ikke komme hjem og ha bena på bordet foran faren min eller si «hvordan gåre'a??» eller banne. Jeg må gå med to masker» (Jareg 2009, 11).

I denne sammenhengen er et viktig perspektiv, det at de fleste ungdommer uavhengig av etnisitet vil møte på utfordringer knyttet til identitet (Jareg 2009, 25). Det er ikke banebrytende kunnskap at ungdom ofte opplever konflikter med foreldrene og dilemmaer i forhold til egen identitetsutvikling i den alderen. Det er derfor ikke sikkert at utfordringene de krysskulturelle ungdom møter på kan knyttes til deres kulturelle bakgrunn, selv om innholdet i de indre konfliktene kan være noe annerledes i forhold til ungdom med majoritetsbakgrunn. Videre er det viktig å påpeke at den krysskulturelle identiteten kan oppleves svært ulikt. Dette skal drøftes nærmere i senere kapitler, men først ønsker jeg å gi et nærmere innblikk i det Antonovsky omtaler som *sense of coherence*. Grunnen til at jeg ønsker å vektlegge denne teorien, er fordi jeg anser dette som sentralt når det kommer til å ivareta et ressursperspektiv.

2.7 Opplevelse av sammenheng

Teorien som på norsk omtales som opplevelse av sammenheng er utviklet av sosiologen Aaron Antonovsky. Opplevelse av sammenheng er en forutsetning for å kunne bevare det Antonovsky betegner som *kontinuumet mellom helse og uhelse*. Begrepet understreker viktigheten av den enkeltes opplevelse av tilværelsen som begripelig, håndterlig og meningsfull (Antonovsky 2012, 39-40). Det sentrale for Antonovsky var at fokuset heller burde rettes mot hva som er helsefremmende fremfor hva som forårsaker sykdom (Antonovsky 2012, 38). Begripelighet handler om hvorvidt påkjenninger oppleves som noe forståelig og sammenhengende. Situasjonen trenger nødvendigvis ikke å være begripelig, men det handler om individets evne til å kunne sette det som skjer i en sammenheng. Videre tar håndterbarhet utgangspunkt i om individet har ressurser tilgjengelig og om vedkommende klarer å bruke disse til å takle krav som den enkelte blir stilt. Det tredje begrepet, meningsfull, defineres som at individet oppfatter og klarer å se en betydning. Her handler det ikke bare om det kognitive, men også det følelsesmessige. Antonovsky påpeker at dette uttrykker motivasjon, og at det nødvendigvis ikke handler om å kunne se betydning i en situasjon, men også i en større sammenheng, som livet (Antonovsky 2012, 41). Dermed kan det å skape en sammenheng føre til at ressursene i den enkeltes liv kommer frem og empowerment kan skje.

Kapittel 3: Fra problem til ressurs

3.1 Ressurser hos krysskulturelle unge

For å kunne jobbe i henhold til et ressursperspektiv er det viktig å inneha noe kunnskap om hva som er gruppens ressurser. Derfor ønsker jeg først å kort redegjøre for hvilke ressurser

som finnes, før jeg går nærmere inn på teorier knyttet til å gå fra et problemorientert- til et ressursorientert perspektiv.

Tilpasningferdigheter. Det å leve mellom to kulturer, fører til at individet tilegner seg generelle tilpasningferdigheter. I de fleste situasjoner klarer krysskulturelle unge å endre språk, klesstil og kulturelle skikker etter kort tid. For de fleste kan dette være en naturlig del av hverdagen, eksempelvis i overgangen mellom skolen og hjemmet. Til tross for at dette i størst grad gjelder i forhold til foreldrenes opprinnelsesland, er det også ferdigheter som kan tas i bruk i møte med andre kulturer (Pollock og Van Reken 2003, 80-81).

Språkferdigheter. Det å kunne tilegne seg gode ferdigheter innen flere språk beskrives som en viktig ressurs blant krysskulturelle barn og unge. Det kan handle om at man med språkferdigheter innen flere språk kan kommunisere med en større gruppe, som for eksempel både med mennesker i Somalia og Norge. Med dette som en grobunn vil det også være lettere for denne gruppen å lære seg andre fremmedspråk. I en mer globalisert verden vil dette kunne være en spesiell fordel på arbeidsmarkedet (Jareg 2009, 16). I tillegg kan også det å vokse opp med to eller flere språk ha en positiv virkning, og forskning viser at tospråklige barn gjør det bedre i skolesammenheng enn de med kun et språk (Kvittingen, Ida 2014). Disse språkferdighetene kan spesielt være hjelpelige i forhold til kommunikasjon med forskjellige mennesker (Pollock og Van Reken 2003, 98).

Kommunikasjonskompetanse. Det å ha kjennskap til mer enn et språk og skikker forsterker også kommunikasjonskompetansen. Uten å være bevisst, veksler man mellom ulike språk og skikker. Nettopp på grunn av denne ubevisstheten kan dette være en form for kompetanse, som i mange tilfeller er skjult for de det gjelder. Dette da det som oftest foreligger en automatikk i det å veksle mellom ulike kulturer (Voksne for barn 2017, 19-20).

Utvidet virkelighetsforståelse. Det å vokse opp som krysskulturell ungdom handler ikke bare om en flerkulturell erfaring, men også at man lærer å se ting fra ulike perspektiver. Individet lærer å forstå hvordan mennesker tenker og handler ulikt ut ifra sine utgangspunkter (Pollock og Van Reken 2003, 71).

Sist, men ikke minst er en viktig ressurs knyttet til brobyggerferdigheter. Det å ha vokst opp som krysskulturell vil som nevnt tidligere føre til kunnskap om ulike kulturer. Denne kunnskapen vil være verdifull i forhold til å fungere i et tverrkulturelt miljø, og er trolig spesielt viktig i dagens samfunn da det er økende grad av ulike kulturer som lever side om side (Pollock og Van Reken 2003, 92-93). Disse ungdommene kan eksempelvis bidra til å

opplære misforståelser og fordommer. Kunnskap om slike ressurser er relevant for å kunne sette den videre teorien i perspektiv.

3.2 Positiv ungdomsutvikling

Et av de fremste pådriverne på dette feltet er William Damon, som i sin forskning skriver om *positive youth development*. Damon mener at ungdom ofte ble sett på som vanskelige og en byrde for samfunnet, og utviklet dermed et perspektiv der ungdommen i hovedsak blir betraktet som en samfunnsressurs (Damon 2004, 13-14). Damon (2004) legger vekt på følgende:

The positive youth development approach aims at understanding, educating and engaging children in productive activities rather than at correcting, curing, or treating them for maladaptive tendencies or so-called disabilities (Damon 2004, 15).

Det positive ungdomsutviklingsperspektivet understreker dermed at det i arbeid med unge skal være fokus på ressurser og muligheter fremfor umyndiggjøring av gruppen (Damon 2004, 17). I denne tilnærmingen anerkjennes utfordringer og motgang, men man er overbevist om at det er mulig å overvinne denne risikoen. Damon (2004) beskriver at man har en visjon om at alle barn og unge er i stand til å utforske verden og bidra positivt til verden. Til tross for dette står man ikke fast ved at unge som ikke opplever utfordringer, i større grad bidrar positivt til samfunnet. Dermed er ikke det å ha et problemfritt liv en forutsetning for å kunne bidra positivt.

Salole viser i sin bok til flere hjelpemidler, som kan bidra til at fagpersoner legitimerer disse ungdommenes oppvekst, slik at det skal oppstå positiv ungdomsutvikling. Deriblant finner vi en såkalt «krysskulturell CV». Dette går ut på at ungdommen eller gruppen skal liste opp positive egenskaper i lys av sin krysskulturelle identitet. Målet med dette er at ferdigheter og egenskaper, som man trolig ikke er bevisst, skal komme frem (Salole 2013, 259-260). Til tross for at bevisstgjøring er sentralt, er også anerkjennelse av disse egenskapene avgjørende. Anerkjennelse vil ha betydning for de krysskulturelle unges selvoppfattelse og påvirke deres identitetsutvikling og tilhørighet til samfunnet (Eide, Ketil og Mekonen, Leoul 2007, 37). Videre er det ved hjelp av anerkjennelse de unge kan oppleve at de selv er endringsagenter i sitt eget liv (Salole 2013, 233). Mangel på anerkjennelse kan resultere i opplevelse av avmakt i samfunnet, og få konsekvenser som ekskludering og tilknytning til uønskede miljøer som for eksempel ekstreme miljøer.

Videre er det viktig med frigjøring fra begrepet «otherness» (oversatt til annerledeshet). Krysskulturelle unge og minoriteter generelt blir gjerne stemplet som annerledes på bakgrunn av deres fysiske trekk som utseende, men også psykiske trekk som virkelighetsforståelse. Dermed assosieres denne gruppen primært med problemer i motsetning til samfunnsressurser (Chrysochoou 2004, 52-53). Dette kan være svært uheldig av flere årsaker. Først og fremst fordi det kan føre til at de som utsettes for denne stemplingen, utvikler fordommer med bakgrunn i egne opplevelser. Eksempelvis at gjentatte negative møter med majoritetsbefolkningen fører til en opplevelse av at «alle» er rasister. Dette igjen kan føre til ytterligere stigmatisering og ekskludering. For å unngå å bli møtt med negative holdninger og uttalelser trekker vedkommende seg vekk fra arenaer der det er fare for å bli avvist (Chrysochoou 2004, 21). Blant de likesinnede får man gjerne anerkjennelse for sine erfaringer samt opplever tilhørighet. På skoler ser man tendenser til at krysskulturelle barn ofte trekker seg sammen. Av mange kan det oppleves truende da det kan oppfattes som gjenger, men det handler i de fleste tilfeller om en tilhørighetssøken (Salole 2013, 187). I en slik omgangskrets slipper de å måtte forklare seg og oppleve presset om å måtte passe inn. Dette kan bidra til økt mestring av selvtilliten.

I tillegg til det overnevnte kan begrepet annerledeshet være det Chrysochoou (2004, 61) omtaler som «categorization threat». Direkte oversatt handler det om at kategorisering kan være en trussel. Trusselen, i dette tilfellet, ligger i at det som ligger i andres forventninger etterhvert blir selvpoppfyllende profeti. Det at man eksempelvis lever under den forventning at man er et problem i samfunnet, kan det etterhvert bli en viktig del av virkelighetsforståelsen. Dette bidrar til kategorisering av menneskene i samfunnet forsterkes samtidig som inn-og utgrupper blir svært tydelige. Med bakgrunn i dette er det å jobbe forebyggende av stor betydning, en tilnærming kan være empowerment.

3.3 Empowerment

Empowerment, oversatt til myndiggjøring på norsk, er et mangfoldig begrep, som kan forstås noe ulikt. I denne oppgaven velger jeg å definere empowerment som å fremme ressurser, kraft og makt hos det enkelte individ (Askheim, Ole Petter 2012, 11). I de fleste tilfeller, i sosialt arbeid, brukes begrepet når det dreier seg om avmakt. Jeg ønsker derfor å presisere at krysskulturelle unge nødvendigvis ikke trenger å være i en avmaktssposisjon, men at jeg likevel velger å bruke begrepet empowerment da en slik tilnærming har viktige prinsipper i forhold til det å kunne ivareta et ressursperspektiv.

Askheim (2012) påpeker i sin bok at det finnes ulike tilnærminger til empowerment. Følgende tilnærminger tas opp: empowerment som etablering av motmakt og individorienterte tilnærminger til empowerment. I denne oppgaven skal jeg ta utgangspunkt i det sistnevnte. Et fellestrekk for de individorienterte tilnærmingene er at det å finne styrke hos den enkelte vektlegges. Dette slikt at de indre ressursene og makten hos den enkelte kan komme frem, og føre til mestring av tilværelsen (Askheim 2012, 35). Adams (2008 sitert av Askheim 2012, 36) omtaler dette som «self-empowerment». Dette er med på å understreke at det er enkelt individet som er i sentrum. Ved realisering og bevisstgjøring av egne ressurser og styrker blir man i stand til å møte utfordringer og ta makten over eget liv (Askheim 2012, 36).

Empowerment er et viktig perspektiv i en ressursfokuset tilnærmingen til krysskulturelle unge. Det kan spesielt være viktig når man skal se på denne gruppen som ressurssterke unge som forvalter og håndterer egen identitetsprosess, fremfor som offer i en kulturkonflikt (Salole 2013, 233). På denne måten erkjenner man gruppen som sentrale aktører i egne liv, og det vil bidra til å fremme mestring. En forutsetning for dette er i midlertidig at de krysskulturelle unge opplever at de har en meningsfull funksjon i samfunnet (Salole 2013, 233). Det vil føre til at de unge erkjenner at dilemmaer som oppstår, på bakgrunn av deres identitet, ikke er knyttet til dem som individer, men heller kan handle om andres behov for kategorisering og fordommer. Empowerment handler dermed, i denne sammenhengen, om å se på de krysskulturelle unge som muligheter fremfor å plassere dem i forhåndsbestemte kategorier som undertrykkede ungdommer.

Kapittel 4: Drøfting

I dette kapittelet skal jeg ta utgangspunkt i de teoretiske innfallsvinklene i kapittel 3 og 4, og bruke disse til å drøfte problemstillingen min som er følgende: *Hvilke utfordringer møter krysskulturelle unge i sitt hverdagsliv, og hvordan kan man ivareta et ressursperspektiv i arbeid med denne gruppen?* Dette er en todelt problemstilling, og jeg har derfor valgt å drøfte spørsmålene hver for seg før jeg ser dem i sammenheng med hverandre.

4.1 Utfordringer

Det første jeg skal ta for meg er hvilket utfordringer krysskulturelle unge i alderen 13-18 år kan møte i sitt hverdagsliv.

4.1.1 Å få venner som forstår

Det å være krysskulturell ungdom handler i stor grad om å ha innflytelse fra flere ulike kulturer. En slik erfaring vil sette sine spor på vedkommendes atferd, personlighet og

virkelighetsforståelse (Pollock og Van Reken 2003, 30). Dette kan medføre flere utfordringer når det kommer til å sosialisere seg og å få venner. Først og fremst handler det om at jevnaldrende trolig ikke har samme erfaringer som det de krysskulturelle ungdommene har. De er kanskje kjent med annen musikk, skikker, klesstil og mat. Enkelte kan føle seg ubrukelige og dumme, fordi de ikke vet om de samme tingene som «de andre», og det de kjenner til virker kanskje ikke like interessant. Vennskap bygger ikke på felles språk, men heller felles følelser og forståelse. Spørsmålet som da reises er hvordan skal dette fellesskapet skapes hvis fokuset er rettet mot forskjellene?

Det som kan være særegent med disse ungdommene er at de kan føle seg norske, følge norske regler og normer, men likevel bli oppfattet som innvandrere eller utlendinger av majoriteten. Dette kan virke støtende, spesielt for de som ikke føler tilknytningen til noen andre land enn Norge. En manglende følelse av inkludering og aksept kan føre til at man trekker seg bort fra majoriteten, og heller søker tilhørighet hos de med samme kulturelle bakgrunn. Dersom dette også oppleves utfordrende, kan det bidra til avmaktfølelse i samfunnet der ekskludering og sosial isolasjon kan bli resultatet (Askheim 2012, 11). Dette er med på å underbygge at mangel på venner ikke bare går utover trivsel, men kan i tillegg få store ringvirkninger. Tett tilknyttet til dette er en annen utfordring, som jeg har valgt å kalle uvitenhet om norsk kultur som «alle andre» kjenner.

4.1.2 Uvitenhet om norsk kultur som «alle andre» kjenner

Som nevnt tidligere, vil det å vokse opp med flere kulturer føre til andre erfaringer enn majoriteten i samfunnet. Det kan for eksempel på det konkrete nivået dreie seg om at man ikke har innblikk i ord og uttrykk, klesstil og høytider, som anses som viktige deler av vertskulturen. Et konkret eksempel på dette kan være i forhold til feiring av høytider, som påske. I Norge forbindes ofte påske med hytte og ski, men dette kan virke uforstående for mennesker som vokser opp i en tredjekultur. Dermed vil en annen virkelighetsforståelse kunne føre til at vedkommende blir utelukket fra samtaler, fordi de ikke har noe å bidra med i den gjeldende samtalen. Dette er noe som kan føre til opplevelse av utenforskap da det forsterker følelsen av annerledeshet (Engebriksen og Fuglerud 2009, 93).

Dette er en utfordring som kan komme til uttrykk på skolen, fordi pensum og læreplaner ofte er laget rundt verdier og viktigheter i samfunnet. Dermed kan det som oppfattes som naturlig for noen, virke uforstående for andre. Videre kan dette sees på som reproduksjon av det som i teoridelen ble definert som hvithet og «white privileges». Grunnen til dette er at, det gjennom

pensum og lærerplan, kommer frem det man ønsker å sette på dagsorden samt det man anser som viktig kunnskap om samfunnet. På denne måten kan man si at lærere og andre profesjonelle yrkesutøvere har en definisjonsmakt, spesielt i forhold til hva som blir oppfattet som viktig og normativ i samfunnet. I tillegg kan det også diskuteres om dette kan regnes som indirekte diskriminering, da det er med på å fremheve noe og utelukke noe annet. Et svært omdiskutert tema i denne sammenhengen har i nyere tid vært hva religionsfaget skal omtales som. På den ene siden ønsker man å knytte navnet til kristendom, da man mener at faget skal legge spesielt vekt på denne religionen, samtidig som det påpekes at læreplanen skal være objektiv og pluralistisk (Gravem, Peder 2010).

Pollock og Van Reken (2003, 49) tar i denne sammenhengen opp et viktig spørsmål: Hvis skolen er et sted der man lærer verdier og væremåter i kulturen, hva skjer da når barn går på en skole som har helt andre skikker, verdier og religiøst standpunkt enn foreldrene? Det blir i denne sammenhengen viktig å påpeke at det kan være store variasjoner blant krysskulturelle familier. For det første er ikke det å være krysskulturell synonymt med å ha en annen religion enn kristendom. Videre blir det for enkelt å bare diskutere i forhold til ulike religioner da nyansering i forhold til ikke-religiøse utelukkes. Jeg velger i denne sammenhengen å tolke spørsmålet i tilknytning til det å forholde seg til ulike lojaliteter, og velger derfor å ta dette som et utgangspunkt når jeg skal drøfte det videre i oppgaven.

4.1.3 Ulike lojaliteter

En annen utfordring ved å måtte forholde seg til ulike kulturer kan være kompleks knyttet til lojalitet. Det å være en del av en tredjekultur, innebærer forventninger fra to ulike kulturer. I noen tilfeller kan det dreie seg om vidt forskjellige kulturer, og det er i slike tilfeller denne utfordringen blir svært tydelig (Jareg 2009, 11). På den ene siden ønsker man å tilfredsstille foreldrene sine ved å opptre på en måte som de ønsker. På den andre siden vil man også være mest lik vennene sine, for å kunne føle seg inkludert. Dette trenger ikke bare å gjelde krysskulturelle unge, men kan være en utfordring ungdom generelt opplever. Det kan dreie seg om at man ønsker å løsrive seg fra foreldrene, samtidig som man opplever at foreldrene ikke forstår og setter strenge grenser. Utfordringer knyttet til lojalitet, trenger derfor ikke kun å handle om at man har tilknytning til ulike kulturer, men heller at man som ungdom er i en alder der man ønsker å finne ut av sin identitet uten foreldrenes innvendinger.

På den andre siden kan det også være at det ikke er forskjellene i kulturen utfordringen ligger i, men heller at foreldrene føler seg fremmede i et annet land. Dette er noe som kan føre til

usikkerhet i forhold til barnas oppdragelse fordi de selv trolig ikke har opplevd sin ungdomstid i denne kulturen. Dermed har de ikke innblikk i hva det å være ungdom i vertskulturen innebærer, og det å sette strenge grenser kan for foreldrene være et virkemiddel for å beskytte sine barn.

Videre handler ikke lojaliteter bare om lojalitet knyttet til foreldre og venner, men kan også dreie seg om andre ting. Med bakgrunn i egen erfaring kan ulike verdier være et eksempel. Spesielt gjelder dette de ungdommene som har tilknytning til to svært ulike land. Et eksempel på dette kan være i forhold til drikkekultur. I Norge er det svært vanlig med alkohol til de fleste anledninger, mens i andre land kan det være skam og negative holdninger knyttet til det. Utfordringen blir spesielt tydelig da drikkepress gjerne forekommer i ungdomsalderen. I tillegg ligger også utfordringen i at russetid og festing blir det som fremheves, mens fundamental kristen befolkning ikke får oppmerksomhet. Til tross for at det kanskje finnes flere likheter blant disse kulturene.

4.1.4 Rotløshet og tilhørighetsparadokset

En del av den krysskulturelle tilværelsen er at man ikke har tilknytning til en bestemt kultur. Dermed frykter mange spørsmål som «hvor kommer du fra?» Selv om man kanskje føler sterk tilknytning til én kultur er realiteten at disse ungdommene ofte ikke vil bli anerkjent som medlemmer av den kulturen. På denne måten tilhører disse ungdommene både inn-og utgrupper (Salole 2013, 71). Uavhengig av hvor de ferdes vil de til enhver tid måtte forholde seg til «oss» og «dem». En slik virkelighet vil føre til at mange blir tvunget til å «ta en side», og trolig ikke vil kunne få full tilhørighet i en bestemt kultur. Utfordringen kan ligge i at uansett hvor sterk tilknytning man får til den ene kulturen, vil man likevel bli stemplet som annerledes. Til tross for at man går med et norsk flagg i 17. Mai toget og feirer påske på hytte, vil man sannsynlig likevel ikke bli oppfattet som etnisk. Det å tilhøre to kulturer kan derfor for mange være synonymt med å tilhøre ingen steder.

4.1.5 Utenforskap og annerledeshet

Utenforskap og annerledeshet kan være to følelser flere krysskulturelle unge kan assosiere seg med. Det trenger nødvendigvis ikke å handle om majoritetens atferd, men kan også dreie seg om egen oppfatning. Et perspektiv på dette kan være i forhold til at krysskulturell ungdom vegrer seg for å ta kontakt med majoriteten, fordi de frykter å bli avvist. Det å ha en forforståelse gjelder ikke bare majoriteten, men går begge veier. Annerledeshet har blitt nevnt flere ganger som en konsekvens av de andre utfordringene, men dette kan også være en

utfordring i seg selv. Det handler om at man nødvendigvis ikke trenger å bli sett på som annerledes, for å oppleve annerledeshet. Gjentatte spørsmål som «hvor kommer du fra?» og «kan du lære meg noe på ditt språk?» er typiske eksempler på hvordan man i hverdagslivet stadig kan bli påminnet annerledeshet. Det er viktig å få frem at slike spørsmål nødvendigvis ikke trenger å ha en negativ intensjon, men at de likevel kan ha en negativ virkning for den som blir utsatt for dette (Salole 2013, 187). På en annen side er det viktig å understreke at å ikke vektlegge vedkommendes kulturelle bakgrunn, også kan være av negativ karakter. Fellesnevneren i begge situasjoner er at det underliggende budskapet er annerledeshet.

Denne annerledesheten som fremheves kan være uheldig av flere årsaker. Dersom dette blir en gjennomgående erfaring, kan det fremkomme «attributional ambiguity». Den krysskulturelle identiteten kan oppleves som en belastning og et hinder. I enkelte situasjoner kan individet årsaksforklare situasjoner med sympati. Med det menes at det som skjer knyttes til sympati fra omgivelsene fremfor at egne egenskaper anerkjennes (Crocker og Major 1989, 612-613). Et eksempel på dette kan være positive tilbakemeldinger. I en slik situasjon kan en bli usikker på om det virkelig handler om egne egenskaper eller om det er tilbakemeldinger basert på sympati. Slike antakelser kan begrunnes med attribusjon.

Videre er en vesentlig faktor i forhold til opplevelse av annerledeshet omgivelsene og hvem man omgås. Skolemiljø kan deriblant være betydningsfullt. Der krysskulturelle unge er majoriteten og etnisk norske elever en del av minoriteten, kan annerledesheten få en annen karakter. Ut ifra en subjektiv posisjon kan majoriteten i samfunnet få betegnelsen «de andre». På den ene siden kan tilhørighetsparadokset bli noe mindre og dermed føre til færre utfordringer i hverdagen. Likevel må dette også ses i et større perspektiv. Til tross for at opplevelse av annerledeshet minkes, kan det på senere tidpunkt eller på andre arenaer forsterkes. Dette fordi det som tidligere har vært den dominerende kulturen blir utfordret. Samtidig som utfordringer man tidligere ikke har måttet forholde seg til kommer frem deriblant uvitenhet om en kultur «alle» kjenner og lojalitetsparadokser (Pollock og Van Reken 2003, 30).

Et viktig innspill i forhold til utfordringer er at utfordringene ofte kommer frem av vår subjektive opplevelse av noe. Det som har blitt nevnt som utfordringer i denne sammenhengen, trenger nødvendigvis ikke å være en utfordring for alle krysskulturelle unge, men kan derimot være en berikelse i hverdagen. Det handler i stor grad om vår holdning til det som blir oppfattet som et problem (Chrysochoou 2004, 52-53). Eksempelvis kan det å

måtte forholde seg til to kulturer ikke handle om et tilhørighetsparadoks, men heller være en tilpasningsferdighet.

4.2 Hvordan ivareta et ressursperspektiv?

Til nå har hovedfokuset i drøftingen vært utfordringer krysskulturelle ungdommer møter, og ved å nettopp peke ut disse utfordringene kommer også ressursene frem. Ved å sette ord på og anerkjenne det som er vanskelig kommer man også inn på mulighetene. For å tydeliggjøre dette brukes begrepet sommerfuglbarna. Som en larve tilegner man seg kunnskap og visdom fra forskjellige ståsteder, og ved å bli anerkjent for denne kunnskapen blir larven i stand til å utvikle seg til en sommerfugl. De ulike fargene på sommerfuglvingene symboliserer de unike ferdighetene individet innehar (Salole 2013, 229). Dette viser også at det ikke handler om at de krysskulturelle unge klarer seg på tross av deres utfordringer, men heller at de blomstrer på grunn av sine oppvekstforhold.

Det å kunne ivareta et ressursperspektiv kan omfatte mye ulikt. I hovedsak handler det likevel om en tilnærming der anerkjennelse er av stor betydning. På bakgrunn av de utfordringene ungdommene går i gjennom, har de behov for at noen legger merke til deres ressurser og bidrar til at de kan bearbeide egne opplevelser og inntrykk (Salole 2013, 229).

4.2.1 Anerkjennelse, forståelse og nysgjerrighet

For å kunne ivareta et ressursperspektiv vil jeg videre trekke frem tre viktige faktorer; anerkjennelse, forståelse og nysgjerrighet. Mange av utfordringene nevnt i tidligere kapittel oppleves grunnet mangel på disse faktorene. Mange krysskulturelle ungdom opplever mangel på anerkjennelse, spesielt i forhold til deres identitet. Istedenfor å bli anerkjent for den flerkulturelle kompetansen de innehar, blir de ofte møtt med forventninger om å «velge side». Å ha en anerkjennende holdning innebærer at man skal la ungdommene være eksperter på egne liv, og dermed selv få lov til å definere egen identitet og tilhørighet. Dette er også et hovedanliggende i det Damon (2004) innleder som positiv ungdomsutvikling. Han vektlegger at mange av utfordringene ungdommene opplever kan være resultat av at de av samfunnet blir oppfattet som byrder. Dette vil også gjelde krysskulturelle ungdom.

I skolesammenheng kan dette komme tydelig frem, da skole er en aktiv møteplass for ungdom i denne aldersgruppen. Det at krysskulturell ungdom forholder seg til to kulturer, kan av majoriteten bli oppfattet som at de ikke ønsker å integrere seg. Det kan for eksempel handle om at man bruker klesplagg, som hijab, på skolen (Ekeland 2010, 224). Grunnen til at det oppfattes slik kan knyttes til mangel på kunnskap, og derfor kan økt kunnskap om kulturer

føre til at ressursperspektivet kommer frem. For det å være krysskulturell handler om å kunne tilegne seg det beste fra to kulturer. Derfor vil heller det å bli møtt med forståelse og nysgjerrighet være av positiv karakter, da det vil kunne føre til at de kan utvikle egne ressurser og bidra positivt til omgivelsene. Et viktig innspill i denne sammenhengen er at dette må skje på deres premisser. Hvis ikke kan det istedenfor å fremme ressurser, ha en negativ påvirkning.

Videre vil også anerkjennelse og forståelse være av stor betydning i forhold til en empowerment tilnærming (Askheim 2012, 11). Et eksempel fra praksisfeltet er møte med ungdommen på skolen, mer konkret i forhold til norskopplæring. Mange ungdommer, med krysskulturell bakgrunn, blir ofte i skolesammenheng tilbudt eller anbefalt særskilt norskopplæring. I mange situasjoner henger det nødvendigvis ikke sammen med vedkommendes språkferdigheter, men gis heller med bakgrunn i navn, opprinnelse og utseende. Dette er et godt eksempel på hvordan den krysskulturelle ungdommen kan bli umyndiggjort. Uten å få en individuell vurdering, blir man fortalt at man ikke mestrer språket i lik grad som de med etnisk norsk opprinnelse. På denne måten blir man ikke bare ekskludert, men det forsterker også annerledeshet. Ved å heller anerkjenne deres språkferdigheter uavhengig av deres kulturelle bakgrunn, vil man kunne fremme ressurser og bidra til mestring. Det dreier seg om å kunne se individet som en ressurs, fremfor å tenke at «til å være somalier har du bra norsk», bør man heller kommentere slike ferdigheter på et generelt grunnlag. Med det mener jeg at ferdighetene heller bør knyttes til det å være individ i motsetning til at de skal assosieres med en krysskulturell identitet. Det er på denne måten sosionomen kan ivareta et ressursperspektiv, fordi ungdommene vil kunne få muligheten til å styre egen situasjon (Askheim 2012, 36)

4.2.2 Å selv få definere hvem de er og hvor de tilhører

De fleste krysskulturelle unge opplever dilemmaer og kompleksitet i forhold til egen tilhørighet (Pollock og Varn Reken 2003, 31). Bakgrunnen for dette kan være at det gis lite rom for å være både-og. Det forventes gjerne verken-eller. For å kunne anerkjenne og fremme ressursene til ungdommen er det dermed avgjørende at de selv får definere hvem de er og hvor de tilhører. Grunnen til at dette tas opp som sentralt, er fordi dette også handler om empowerment. Ved å anerkjenne krysskulturelle som endringsagenter i egne liv, bidrar man til at de får muligheten til å utforske hva det vil si å være krysskulturell. Dersom dette skjer uten at det forekommer fordommer og kritikk vil det foreligge større sjans for at utfordringer i tilknytning til det å leve et dobbeltliv ikke oppstår. Det vil videre kunne bidra til et

uanstrengt forhold til egen identitet og mestringsstrategier vil kunne komme frem (Salole 2013, 233; Askheim 2012, 35).

4.2.3 Rom til å sette ord på utfordringer

Utfordringene, som ble nevnt i forrige delkapittel, kan for mange krysskulturelle unge oppleves som en indre kamp. Bakgrunnen for dette kan være mangel på arena der de kan gi uttrykk for sine opplevelser og erfaringer. En konsekvens av dette kan være at en begynner å assosiere det negative med den krysskulturelle identiteten. Ved å kunne få muligheten til å identifisere og gi uttrykk for egne følelser vil det også bli enklere å bli bevisstgjort egne styrker og muligheter (Eide og Mekonen 2007, 37). Videre vil det å få rom til å sette ord på sine utfordringer som avvising, fordømming og diskriminering virke frigjørende og resultere i en motstandskraft jf. Damons positiv ungdomsutviklingsteori. Ressursene kan dreie seg om tilpasningferdigheter, samfunnsforståelse og språkferdigheter. En slik bevisstgjøring kan bidra til at tanken om at noe er galt med dem vil forsvinne, og heller bidra til det Antonovsky betegner som opplevelse av sammenheng.

På en annen side bør man være kritisk til det å opprette en arena der målgruppen kun er krysskulturelle ungdom, fordi det kan gi uttrykk for annerledeshet og føre til utenforskap. Et alternativ kan være å jobbe bevisst med å fremme ressurser uten å ekskludere dem fra majoriteten. Det er i samspill med majoriteten de krysskulturelle ungdommene kan åpne øynene for at det kanskje ikke er så store forskjeller, som man trolig hadde en oppfattelse av tidligere. Det som er spesielt med ungdom er at de uavhengig av tilknytning til land og kultur, ofte går gjennom de samme utfordringene. Enten om det skal dreie seg om identitet eller lojalitet til foreldrene, er det sannsynligvis mange dilemmaer som er felles.

4.2.4 Samarbeid med foreldre

I tillegg til det overnevnte er også samarbeid med foreldrene viktig. For å kunne tilrettelegge for mestring, ressurser og en sunn utvikling hos krysskulturelle unge vil jeg si at det å involvere foreldrene er et viktig tiltak. Viktige spørsmål i denne sammenhengen er om foreldrene vet nok om krysspress situasjoner og andre utfordringer som disse ungdommene kan møte på i sitt hverdagsliv? Flere av utfordringene ligger i at det er motstridende forventninger mellom foreldrene og andre nettverk som for eksempel venner (Jareg 2009). Foreldrene, i denne sammenhengen, kan ha behov for å forstå hva det å krysse kulturer innebærer for deres barn. Et viktig budskap til foreldrene er at de kvalitetene ungdommene besitter med bakgrunn i sin krysskulturelle oppvekst, er sentrale verktøy for å kunne lykkes i

deres oppvekstland. Et eksempel kan være i forhold til redefinering av atferd som knyttes til det å være uhøflig og uskikkelig. Det kan handle om at det i en kultur blir sett på som negativt å ytre konservative meninger i offentligheten, mens den i en annen kultur sees på som en del av ytringsfriheten. En bevisstgjøring gjennom kunnskapsformidling kan i denne situasjonen føre til at færre krysskulturelle unge trenger å oppleve at de må bære «to masker».

Foreldrekvelder kan være et konkret eksempel på samarbeid med foreldrene. Temaer som kan være relevante å diskutere er norske tradisjoner og ens egne tradisjoner, ressurser-og ferdigheter hos ungdommene og hvordan tilrettelegge for mestring av disse (Salole 2013, 252-253). Et viktig suksesskriteriet for samarbeid med foreldrene, er dialog basert på åpenhet. Ved å anerkjenne foreldrenes standpunkter tilrettelegger man for et bedre samarbeid. Det handler om at et godt samarbeid vil føret til mindre adskilte verdener fra utsiden, og dermed enklere for den krysskulturelle unge å forholde seg til sin krysskulturelle identitet fra innsiden (Salole 2013, 239). Dette handler ikke bare om å kunne fremme ressurser, men anses også som viktig forebyggende arbeid.

Kapittel 5: Avslutning

I denne oppgaven har jeg satt søkelys på utfordringer krysskulturelle unge kan oppleve, og hvordan man i møte med disse ungdommene kan ivareta et ressursperspektiv. Oppgaven har belyst temaer utfra et ressursperspektiv, da det i andre sammenhenger ofte sees ut fra et problemorientert perspektiv. Jeg tror at det generelt sett er en tendens til å jobbe problemorientert, altså at man venter til et problem oppstår før man finner en løsning. Dette kan være uheldig av flere årsaker deriblant fordi det allerede har gått for langt når et problem oppstår, og det kan derfor også blir vanskeligere å kunne finne en løsning. Dersom man istedenfor jobber med å fremme ressurser fra en tidlig alder, vil det kunne ha en forebyggende effekt. Ikke bare vil det være fordelaktig for samfunnet, men også for enkeltindividet.

Etter min forståelse, opplever de fleste krysskulturelle unge mange av de samme utfordringene som det etniske unge gjør. Det som likevel ofte kan være forskjellen er at minoritetens utfordringer gjerne knyttes til kultur, både bevisst og ubevisst. Dette kan for enkelte føre til at følelsen av annerledeshet, utenforskap og uvitenhet forsterkes. Med bakgrunn i dette tror jeg det er spesielt viktig å være bevisst et ressursfokus, slik at man snu det som anses som utfordringer til ressurser. For at dette skal være mulig er det viktig med åpen dialog, forståelse og nysgjerrighet. En fallgrube i denne sammenhengen kan være at man setter gruppen i en offer-rolle. For å unngå dette kan en mulighet være å arbeide med

ungdommer generelt, istedenfor å trekke ut ungdommer med krysskulturell bakgrunn som en gruppe. Det å heller arbeide i felleskap vil kunne bidra til forståelse og aksept, dermed brobygging mellom ulike kulturer, noe som i den stadig mer globaliserte verdenen kan være en avgjørende ressurs.

Jeg har lært utrolig mye gjennom arbeidet med denne oppgaven, men mest av alt betydningen av å fremme muligheter og ressurser. Videre har også denne oppgaven gjort meg mer bevisst på ting jeg tidligere har tatt for gitt og ført til at jeg nå er i stand til å se på eksisterende praksis med et noe mer kritisk blikk. Både når det gjelder skolen som en arena for reproduksjon av holdninger og verdier, men også generelt i forhold til ubevisste fordommer i møte med krysskulturelle. Ved å ha tilegnet meg denne kunnskapen, ser jeg også viktigheten av kunnskap som et forebyggende middel i forhold til misforståelser, fordommer og diskriminering. I denne sammenhengen, tenker jeg at økt kunnskap om ressursperspektivet, vil være nøkkelen til at blomstene kan spire og larvene bli til sommerfugler.

Litteraturliste

- Antonovsky, Aaron. 2012. *Helsens mysterium. Den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Askheim, Ole Petter. 2012. *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid: floskel, styringsverktøy, eller frigjøringsstrategi?*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Bjerke, Tore og Sven Svebak. 1997. *Psykologi for Høgskolen*. Oslo: Gyldendal
- Bårnes, Vibeke og Mariann Løkse. 2011. *Håndbok i kildebruk og referanseteknikker Informasjonskompetanse*. Oslo: Høgskoleforlaget
- Chrysochoou, Xenia. 2004. *Cultural Diversity: Its Social Psychology*. Forlag: Blackwell Publishing
- Crocker, Jennifer og Brenda Major. 1989. *Social Stigma and Self-Esteem: The Self-Protective Properties of Stigma*. Psychological Review vol. 96 No. 4
- Dalland, Olav. 2012. *Metode og oppgaveskriving*. 5. Utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Damon, William. 2004. *What is Positive Youth Development?* Hentet fra: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0002716203260092> (18.04.2017)
- Eide, Ketil og Leoul Mekonen. 2007. *Flexid- om anerkjennelse og mulighet*. Hentet fra Årsrapport *Voksne for barn*: <http://www.flexid.no/files/61xx1978.pdf>
- Ekeland, Tor-Johan. 2010. *Sosial persepsjon* i Psykologi for sosial-og helsefagene av Tor- Johan Ekeland, Oddmar Iversen, Grethe Nordhelle og Anbjørg Ohnstad. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Engebrigtsen, Ada Ingrid og Øivind Fuglerud. 2009. *Kultur og generasjon: tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eriksen, Thomas Hylland og Torunn Arntsen Sajjad. 2006. *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. 6. Utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gravem, Peder. 2010. *Religionsfaget: revidert og omstridt*. Hentet fra <http://forskning.no/meninger/kronikk/2010/10/religionsfaget-revidert-og-omstridt> (25.04.2017)
- Gressgård, Randi. 2013. *Interseksjonalitet* i Tidsskrift for kjønnsforskning. <https://www.idunn.no/tfk/2013/01/interseksjonalitet> (19.04.2017)

Gullestad, Marianne. 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget

Gullestad, Marianne. 1989. *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*.

Oslo: Universitetsforlaget

Jareg, Kirsti. 2009. *Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn- muligheter og utfordringer*.

Erfaringer og refleksjoner fra kurset FLEXid. Hentet fra NAKMIs skriftserie om minoriteter og helse 3/2009.

Kvittingen, Ida. 2014. *Tospråklige tenker mer effektivt*. Hentet fra:

<http://forskning.no/hjernen-sprak-samfunn-psykologi/2014/11/tospraklige-hjerner-tenker-mer-effektivt> (25.04.2017)

Levin, Irene. 2004. *Hva er sosialt arbeid?*. Oslo: Universitetsforlaget

McIntosh, Peggy *White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences Through Work in Women's Studies* (1988)

<http://www.collegeart.org/pdf/diversity/white-privilege-and-male-privilege.pdf>
(02.04.2017)

Mossige, Svein og Kari Stefansen. 2007. *Vold og overgrep mot barn og unge i En selvrappoteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA Rapport 20/2007

NAV. 2015. *Tre ganger så mange arbeidsledige blant innvandrere*.

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Nyheter/tre-ganger-så-mange-arbeidsledige-blant-innvandrere> (20.04.2017)

Oltedal, Siv. 2013. *Kjønnsperspektiv i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Orupabo, Julia. 2014. *Interseksjonalitet i praksis: utfordringer med å anvende et interseksjonalitetsperspektiv i empirisk forskning* i *Sosiologisk tidsskrift*.

https://www.idunn.no/st/2014/04/interseksjonalitet_i_praksis_utfordringer_med_aa_a_nvende_e (19.04.2017)

Pollock, David C. og Ruth Van Reken. 2003. *Hvor er hjemme? Med røtter i flere kulturer*.

Oslo: Lunde Forlag

Rugkåsa, Marianne. 2012. *Likhetens dilemma. Om sivilisering og integrasjon i den velferdsambisiøse norske stat*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Salole, Lill. 2013. *Krysskulturelle barn og unge. Om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Statistisk sentralbyrå. 2017. *Nøkkeltall for innvandring og innvandrere*.

<https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall> (20.04.2017)

Staunæs, Dorthe. 2004. *Køn, etnicitet og skoleliv*. 1 utgave. Fredriksberg C. Forlaget samfundslitteratur

Voksne for barn. 2017. *Hvordan finne tilhørighet uten å miste seg selv? Om identitet hos barn som vokser opp med flere kulturer*. Hentet fra:

<https://issuu.com/voksneforbarn/docs/webexitjan17/1?ff=true&e=7136091/46162085>

(25.04.2017)

Yanca, Stephen J. og Louise C Johnson. 2009. *Social Work Practice: A Generalist Approach*. 10. utgave. Usa: Pearson Education